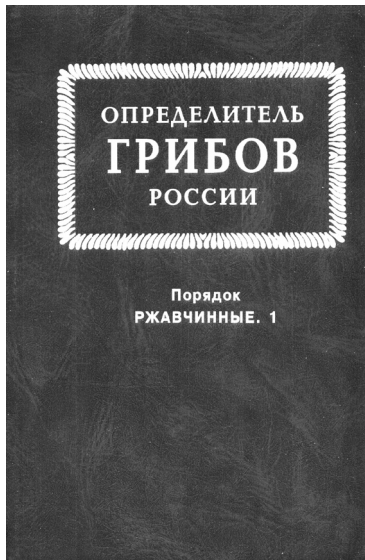

НОВА КНИГА ВИДАТНОГО МІКОЛОГА

Рецензія: З.М. Азбукина. Определитель грибов России. Порядок Ржавчинные. I. Семейства Пукциниастровые, Кронарциевые, Факопсоровые, Чакониевые, Микронегериевые. — Владивосток: Дальнаука, 2015. — 281 с.

Порядок *Pucciniales* є одним із найбільших таксонів грибів такого рангу, причому кількість описаних видів стрімко зростає. Так, у дев'ятому виданні «Dictionary of fungi» для нього наводиться 6929 видів із 163 родів 14 родин, тоді як у десятому — вже 7798 видів із 166 родів 14 родин, що становить майже 8 % усього видового складу царства справжніх грибів. Іржаві гриби вирізняються дуже складним життєвим циклом, який у багатьох видів відбувається зі зміною живильної рослини. Всі іржаві гриби є obligатними паразитами судинних рослин, а багато видів — збудниками захворювань господарсько важливих культурних рослин. Усе це обумовлює особливий інтерес до їх вивчення як у фахівців, так і в аматорів. Разом з тим коректне визначення видів цієї групи часто є непростим завданням, що чималою мірою пояснюється браком зручних і доступних визначників для таких організмів. У Росії мікологи тривалий час користувалися класичною працею В.Г. Траншеля «Обзор ржавчинных грибов СССР» (1939), яка все ж таки не є визначником у строгому сенсі цього слова. Пізніші розробки (Купревич, Траншель, 1957; Купревич, Ульянищев, 1975; Ульянищев, 1978) також уже застаріли і не відповідають сучасному рівню знань про іржаві гриби.

© Ю.Я. ТИХОНЕНКО, І.О. ДУДКА, 2016

Отже, необхідність створення оновленого визначника іржавих грибів Російської Федерації давно назріла, і вихід друком рецензованої книги став важливою подією в російській мікології. Відзначимо, що автором цієї праці є Зінаїда Максимівна Азбукіна — визначний урединолог сучасності і неперевершений знавець іржавих грибів Голарктики. Її фундаментальні монографії стали настільними книгами мікологів усіх континентів земної кулі. Розроблену З.М. Азбукіною класифікацію ареалів іржавих грибів використовують покоління дослідників географічного поширення цієї групи. Ідеї, покладені в основу запропонованої нею системи порядку *Pucciniales*, на цілі десятиліття випередили сучасні підходи до розв'язання цієї проблеми. Прийняті нині міжродинні межі іржавих грибів, власне, збігаються з межами триб системи, створеної авторкою рецензованої монографії.

Нова праця З.М. Азбукіної ґрунтується на величезному фактичному матеріалі, дослідниця критично переглянула всі основні колекції іржавих грибів з гербаріїв Росії. Висока наукова якість книги обумовлена також плідною багаторічною співпрацею авторки з провідними європейськими, американськими та східноазійськими дослідниками грибів порядку *Pucciniales*.

Таксони розподілено відповідно до системи Каммінса та Хірацуки (Cummins, Hiratsuka, 2003). Усього до визначника внесено 123 види 20 родів із родин *Pucciniastraceae*, *Cronartiaceae*, *Coleosporiaceae*, *Melampsoraceae*, *Phakopsoraceae*, *Chaoniaceae* та *Mikronegeriaceae*. Отже, розглядаються види, які в старих системах порядку відносили до мелапсоройдної групи іржавих грибів. Відзначимо, що для багатьох розглянутих у монографії родів центром їх видової різноманітності є Східна Азія, і в Росії значна частина їхніх представників трапляється лише в Далекосхідному регіоні. Так, з дев'яти відомих для Російської Федерації видів роду *Uredinopsis* Magnus шість виявлені тільки на Далекому Сході, а для роду *Coleosporium* Lév. таких видів 14 з 20. Окрім того, роди *Cerotelium* Arthur, *Nothoravenelia* Dietel, *Phakopsora* Dietel, *Pucciniostele* Tranzschel & Kom., *Aplopsora* Mains і *Blastospora*

Dietel у Росії зареєстровані лише на Далекому Сході. Загалом із 123 розглянутих у монографії видів на Далекому Сході поширені 114, а тільки в цьому регіоні — 61 вид. Усе це ще раз підкреслює обґрунтованість і природність того, що автором рецензованої книги є З.М. Азбукіна — всесвітньо відомий знавець далекосхідних іржастих грибів.

У вступній частині монографії наведено дані про сучасний стан систематики іржастих грибів і їхні еволюційні відносини з іншими таксонами підвідділу *Pucciniomycotina*, обговорюється значення морфологічних ознак, які нині використовуються для ідентифікації цієї групи організмів.

Основна частина книги складається з ключів для визначення родин, родів і видів, детальних описів усіх розглянутих таксонів, відомостей про їхнє поширення в Росії та світі. Ключі для родів і видів побудовані за принципом дихотомії і є досить зручними в користуванні. Єдине зауваження: на нашу думку, до таблиці з визначення родин варто було би внести і ті родини, які не розглядаються в монографії (*Uropyxidaceae*, *Phragmidiaceae*, *Pucciniaceae*, *Puccinosiraceae*).

Особливістю рецензованої праці, яка вигідно вирізняє її серед основної маси подібних робіт, є те, що до описів багатьох родів і видів додані деталь-

ні авторські коментарі про характерні ознаки їх морфології, циклу розвитку, способу життя, складу живильних рослин, відмінності від близьких видів тощо. Така інформація значно полегшує роботу користувача, особливо коли в нього виникають сумніви щодо правильності свого визначення.

Книга добре ілюстрована рисунками та фотографіями, виконаними за допомогою як світлового, так і електронного сканувального мікроскопів.

Оскільки наклад монографії — лише 300 примірників, то можна з упевненістю сказати, що вона швидко стане бібліографічною рідкістю. На наше переконання, авторці та керівництву Біолого-грунтознавчого інституту Далекосхідного відділення РАН необхідно вже зараз розпочати підготовку електронного видання цієї праці.

Створення такого визначника стало справжнім науковим подвигом Зінаїди Максимівни Азбукіної, яка переконливо довела, що і в поважному віці дослідник здатний плідно працювати і видати книгу, яка, безперечно, є цінним надбанням для мікологів, фітопатологів, студентів і всіх, хто цікавиться своєрідною, різноманітною та важливою групою іржастих грибів.

Ю.Я. ТИХОНЕНКО, І.О. ДУДКА